

És una tomba grisa, gairebé fosca, envoltada de xiprers. Onze xiprers, hi sobreviuen, i propicien líquens sobre la pedra aspra. No hi ha flors. Una placa de ferro negre, dedicada per l'Ajuntament i la Diputació Provincial de Terol "en memòria de qui tant es va desviure per la ciutat, per la província" mostra que els ossos de sota la llosa tenien càrrec oficial, probablement important en aquell juliol del 1954 que els va veure desaparèixer de la faç de la terra.

Darrere l'espai que el cementiri té reservat al general Manuel Pizarro Cenjor, pràcticament a la seva ombra, com en una metàfora pòstuma, hi ha una tomba blanca per al fill i la jove i els néts:

Quan el primer Manuel Pizarro es va instal·lar a Terol, l'any 1947, inaugurava una nissaga que té en aquest general franquista el patriarca fundador. Li resseguim les petjades des de la ciutat mateix.

"Familia Pizarro-Moreno", hi especificuen les lletres de marbre.

No són tombes menudes però tampoc no tenen, ni l'una ni l'altra, la grandiloqüència dels mausòleus edificats per a la posteritat de les famílies de renom i butxaca contrastats (la representació de la burgesia comercial que, a començament del segle XX, portarà des de Tarragona un deixeble de

l'arquitecte Pau Monguió, perquè els alci cases i façanes lluidores i modernistes). És natural, recordaran després alguns veïns en afable conversa: la dels Pizarro és una nissaga sobrevinguda: va arribar a Terol amb el nomenament del general i compta, per tant, amb una genealogia local de data concretíssima. Cosa que no significa, val a dir-ho, que l'ex-president d'Endesa i actual diputat a Madrid pel PP sigui, com més o menys s'ha volgut presentar, el fill d'una família de classe mitjana que ha pogut prosperar gràcies a l'esforç propi i a les oportunitats de la vida. "Sobretot, un home fet a si mateix", en deia el director general de la FAES (Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales, vinculada al PP) en un

Pizarro Cenjor continua tenint, a Terol, el seu carrer dedicat.

article publicat a *La Razón*. O, encara: "un exemple del somni americà".

"Home", s'exclama amb un somriure explícit Serafín Aldecoa, professor de l'IES Vega del Turia: "No era una família com qualsevol altra, en aquesta ciutat. I amb el pes que va tenir aquí el franquisme, encara menys. Era Pizarro! Dels únics Pizarro que hi ha, ja que l'avi no era aragonès."

Manuel Pizarro I i II: el general i el farmacèutic. Durant set anys, del 1947 al 1954, el general Pizarro va exercir un poder absolut, a la ciutat de Terol i a l'àrea d'influència. La seva actuació contra el maquis va tenir premi i el van nomenar sots-director general de la Guàrdia Civil i li van posar totes les medalles hagudes i per haver (la dels *Sufrimientos por la Patria* i la *Placa de San Hermenegildo* i l'*Encomienda con Placa de la Orden Imperial del Yugo y las Flechas* i la *Cruz de la orden de Cisneros* i un etcètera que inclou les medalles d'Or de la Província i de la Ciutat de Terol).

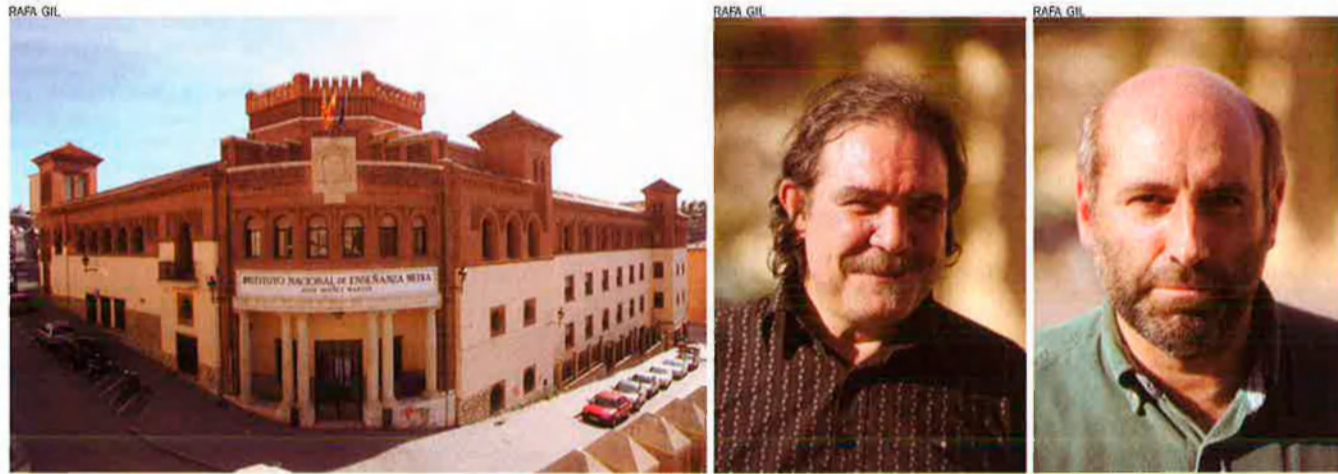
"Era governador, no? Recordo que sortia en processó", comenta una de les dones ben abrigades que travessen la plaça de San Juan –precisament a tocar de l'edifici del Govern Civil que va ocupar Pizarro–, agafades del bracet, en ser interpellada. "Sí", fa de seguida l'altra: "El fill era molt maco: duia una farmàcia. Ell va eixamplar el carrer que va d'aquí a la plaça del Torico, perquè era molt estret." I ens dediquen, totes dues, un somriure encantador.

"No has de perdre de vista que aquí el general Pizarro va ser tractat com un heroi: el règim el va exaltar", apunta després Aldecoa; i rebla, encara: "Del tema de la guerra no se n'ha parlat gairebé mai. Tot ha estat silenci. Durant molts anys." La conflagració havia deixat cicatrius sagnats: una repressió ferotge i una ciutat pràcticament arrasada que no es va acabar de reconstruir fins el 1958 (l'actuació del Servicio Nacional de Regiones Devastadas ha marcat Terol amb una arquitectura característica de volums densos i rajoles). I encara ara, en la nomenclatura i els monuments, recorda Serafín Aldecoa: "Els símbols, els màrtirs, etcètera, continuen molt vius". A la biblioteca hi ha un enorme vitrall amb l'escut de la

De dalt a baix, dues veïnes de Terol, a la plaça de San Juan, recorden el primer Pizarro de la nissaga anant a les processons; la mateixa plaça, amb l'edifici que va ocupar el general Pizarro quan era governador civil, al fons: una mostra de l'arquitectura de Regiones Devastadas; i la farmàcia Pizarro, que ja no és de la família però en conserva el nom: al final del carrer que manté al nomenclàtor oficial la memòria del repressor de la guerrilla antifrancquista.

A l'esquerra, l'IES Vega del Turia, amb el nom antic a la façana. A sota, Toni Losantos, articulista, i Serafin Aldecoa, professor de secundària.

gallina franquista. I el general que va passar la terra –i la seva gent– a matadegolla encara dona el nom a un carrer. És precisament el que baixa, arran de paret del seu govern civil, fins a la farmàcia que va dur el fill. “Farmàcia Pizarro”, se’n diu, encara que ja no sigui de la família.

Manuel Pizarro Indart ja no va tenir tant de renom com el seu pare. Sembla que va ser a la División Azul (i, per tant, batallant de voluntari amb les tropes de l’Alemanya nazi al front soviètic durant la Segona Guerra Mundial); va obrir la farmàcia; va fer de regidor a l’Ajuntament de Terol i de vice-president de la Diputació Provincial; del 1967 al 1971 va ser procurador pel Tercio Familiar a les Corts franquistes; va tenir nou fills. No era un no ningú, evidentment. Però tampoc no es va destacar. Com si li faltés un interès especial en els afers polítics.

Manuel Pizarro III: el d’Endesa.

“Aquí se’l veu més com el fill del farmacèutic que no pas com el nét del general.” Toni Losantos, articulista del *Diario de Teruel*, no creu que les malifetes de l’avi hagin pogut influir ni mica ni gens en el mal resultat del PP, que duia Pizarro de número dos per Madrid a les darreres eleccions en aquesta demarcació (per bé que a la ciutat estricta va tenir més vots que mai, a la resta el PSOE el va avantatjar inusitadament). Tampoc no va ser per a evitar de remenar el passat que el nét del general amb prou feines tragués el nas per Terol durant la campanya: l’absència de Pizarro s’atribueix amb

naturalitat a la seva xarxa d’amistats interpartidista (seria “ingrat” si fes campanya a Aragó, havia declarat ell mateix, per “semmbrar divisió” on tanta gent li ha donat suport). I és que, com rebla Losantos, Pizarro té molt predicament per aquests verals: “Penseu que va ser director d’Ibercaja. I, al capdavant, condensant, podríem dir que Aragó és Ibercaja, l’*Heraldo* i el Pilar”.

Ben aviat entra a la conversa sobre aquest fill predilecte de la ciutat la central tèrmica veïna d’Andorra (famosa per les emissions contaminants que han aixecat protestes i mobilitzacions importants a les zones afectades del País Valencià i el Principat de Catalunya): ja el pare, Pizarro Indart, va “aconseguir”, s’explica a Terol, que la tèrmica anés a parar a Andorra en comptes d’acostar-se a Saragossa; i després el fill, Pizarro Moreno, mentre va ser president d’Endesa, va esdevenir una mena de garant de l’*statu quo*. La comarca havia passat d’una economia agrícola de secà a un cert desenvolupament lligat en un 85% a la central carboelèctrica, ja fos pel treball directe o per les mines de lignit que la proveeixen. “Pizarro podria haver comprat carbó a qualsevol altra banda, i de fet ja en porten de Sud-àfrica, per exemple, però sempre ha mantingut les comandes a la zona: si mai decidissin de portar tot el carbó de fora, la nostra conca minera se n’aniria a fer punyetes”, raona Aldecoa; “I també cal recordar les beques, les aportacions als museus... Sempre hi ha hagut diners d’Endesa”, rebla Losantos.

En saber que Manuel Pizarro Moreno seria diputat a Madrid (i que, abans de desinflar-se com a fitxatge estrella, sonava per a ministre), potser alguns veïns van tenir sensació de *déjà vu*. Perquè, com explica Serafin Aldecoa, “això és una mica com de segle XIX: Terol ha funcionat sempre amb padrins a Madrid. Les coses que s’aconseguen no eren obra de govern sinó d’en tal o en tal altre: el cacic de torn, diputat, *les feia per Terol*”. Parla del viaducte, per exemple, o de la magnífica escala neomodèjara que és orgull de ciutadans i des d’on es veu l’institut on treballa, a la façana del qual encara hi ha el nom que tenia (José Ibáñez Martín, ministre franquista d’Educació nascut a 35 quilòmetres de Terol i encarregat de la purga de docents i continguts a escoles i universitats –“amputar con energía los miembros corrompidos, segar con golpes certeros e implacables de guadana la maleza, limpiar i purificar los elementos nocivos”, en deia, de la seva tasca sinistra, l’any 40–) i que, per acord recent del claustre i dels pares i mares d’alumnes, ara es diu Vega del Turia. Aquí, per cert, hi va estudiar Pizarro Moreno (i el locutor de la COPE Federico Jiménez Losantos i l’actual alcalde de Saragossa Juan Alberto Belloch i el cantant i ex-diputat José Antonio Labordeta: els camins de l’amistat juvenil són inescrutables) i ningú no li recorda cap brillantor especial: “Era una mitjanía –apunta un veí que li sap l’expedient acadèmic–: sisos i sets i para de comptar.”

Núria Cadenes